

Prof. dr hab. Mirosław Karpiuk
Wydział Prawa i Administracji
Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie
ORCID: 0000-0001-7012-8999
e-mail: miroslaw.karpiuk@uwm.edu.pl

NORMATYWNO-AKSJOLOGICZNE ASPEKTY BEZPIECZEŃSTWA

Streszczenie

Bezpieczeństwo nie jest kategorią jednowymiarową. Można je analizować na różnych płaszczyznach, w tym m.in. pod względem aksjologicznym jak i normatywnym. W związku z faktem, że bezpieczeństwo jest jedną z wartości, które przyświecają demokratycznemu państwu prawnemu musi ono mieć również swoje odzwierciedlenie w aktach normatywnych stanowionych przez właściwe organy. Prawodawca powinien uwzględniać aspekt aksjologiczny bezpieczeństwa, gdyż jest on jego nieodłącznym elementem. Normatywno-aksjologiczny wymiar bezpieczeństwa jest szczególnie widoczny w przypadku praw i wolności człowieka. Bezpieczeństwo powinno być traktowane jako dobro wspólne i również w tym wymiarze nacechowane jest aksjologicznie.

Słowa kluczowe: bezpieczeństwo, aksjologia, prawa człowieka.

WSTĘP

Bezpieczeństwo jest kategorią interdyscyplinarną, można też je analizować w aspekcie aksjologicznym, jak i normatywnym. Prawo powołuje się też na określone wartości, adoptując je i włączając do systemu normatywnego obowiązującego w państwie. Wartością o znaczeniu aksjologicznym występującą w prawie, w tym prawie administracyjnym, jest również bezpieczeństwo. Jest to kategoria którą determinuje brak zagrożeń (a raczej brak zagrożeń o istotnym znaczeniu) dla państwa i społeczeństwa, czy też człowieka, jak również możliwość podejmowania swobodnego działania, co pozwala na niezakłócony (albo zakłócony w nieistotnym zakresie) byt państwa, społeczeństwa oraz jego członków.

Podstawowym warunkiem bezpieczeństwa jest przetrwanie, jego wymiar negatywny to wolność od określonych zagrożeń, a pozytywny to wolaść do działania zgodnie z określonym zamiarem¹. Wszystkie te elementy mogą być

¹ M. Serowaniec, W. Włoch, Kategoria bezpieczeństwa w ujęciu prawnofilozoficznym, „Studia Iuridica Toruniensia” 2016, t. XVIII, s. 162. W zakresie bezpieczeństwa zobacz także: M. Karpiuk, Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej jako organ stojący na straży bezpieczeństwa państwa, „Zeszyty Naukowe AON” 2009, nr 3; M. Czuryk, Właściwość Rady Ministrów oraz Prezesa Rady Ministrów w zakresie obronności, bezpieczeństwa i porządku publicznego, Olsztyn 2017; M. Karpiuk, Ubezpieczenie społeczne rolników jako element bezpieczeństwa społecznego. Aspekty prawne, „Międzynarodowe Studia Społeczno-Humanistyczne. Humanum” 2018, nr 2; M. Czuryk, Status prawny samorządu terytorialnego w sferze zarządzania kryzysowego, „Cybersecurity and Law” 2024, nr 2; M. Karpiuk, Crisis management vs. cyber threats, „Sicurezza, Terrorismo e Societa” 2022, nr 2; M. Czuryk, K.

postrzegane przez pryzmat wartości, które składają się na środowisko bezpieczeństwa.

Bezpieczeństwo państwa może być traktowane jako wartość, która jest istotna nie tyle dla elit władzy, co dla społeczeństwa i jego członków, ponieważ pozwala ono wszystkim podmiotom na normalne funkcjonowanie, realizację własnych celów i rozwój. Istotne z perspektywy bezpieczeństwa państwa stają się wartości związane z jego atrybutami (terytorium, suwerenność, władza) jak również związane z kulturą, tradycją, tożsamością narodową, ochroną środowiska, czy też prawami człowieka².

Prawodawca nie określa wprost bezpieczeństwa jako wartości, dobra wspólnego, dobra publicznego, co nie oznacza że nie posiada ono wymiaru aksjologicznego, nie mniej jednak należy go dekodować na podstawie norm odnoszących się do bezpieczeństwa posiadających taką cechę.

Ustrojodawca wyraźnie stanowi, że Rzeczpospolita Polska strzeże niepodległości oraz nienaruszalności swojego terytorium, a także zapewnia wolności i prawa człowieka i obywatela, bezpieczeństwo obywateli, strzeże dziedzictwa narodowego, jak również zapewnia ochronę środowiska, kierując się zasadą zrównoważonego rozwoju³. Jak wynika z art. 5 Konstytucji RP państwo ma w pierwszej kolejności zapewnić bezpieczeństwo własnym obywatelom, nie mniej jednak zakres tego obowiązku jest szerszy. Zapewnienie bezpieczeństwa polega m.in. na ochronie praw konstytucyjnych przysługujących każdemu, niezależnie od obywatelstwa, zatem realizacja tego obowiązku nie może być adresowana tylko wobec obywateli polskich⁴.

STATUS NORMATYWNY BEZPIECZEŃSTWA JAKO INSTYTUCJI AKSJOLOGICZNEJ

Bezpieczeństwo wpływa na sferę konstytucyjnych wolności i praw. Może nawet w niektórych okolicznościach stanowić wartość od nich nadrzędną. Według art. 31 ust. 3 Konstytucji RP ograniczenia dotyczące korzystania z konstytucyjnych wolności i praw mogą być ustanawiane tylko w ustawie i tylko wtedy, gdy są konieczne w demokratycznym państwie dla jego bezpieczeństwa lub porządku publicznego, czy też dla ochrony środowiska, zdrowia i moralności publicznej, bądź też wolności i praw innych osób. Należy jednak pamiętać, że ograniczenia te nie mogą naruszać istoty wolności i praw. Bezpieczeństwo demokratycznego państwa prawnego nie stanowi wartości absolutnej, ale w pewnych sytuacjach może być stawiane ponad innymi wartościami – konstytucyjnymi wolnościami i prawami. W przypadku kolizji dwóch instytucji o odcieniu aksjologicznym – bezpieczeństwa oraz wolności

Dunaj, M. Karpiuk, K. Prokop, Prawo zarządzania kryzysowego. Zarys systemu, Olsztyn 2016; K. Kaczmarek, Wpływ zmian klimatycznych na bezpieczeństwo, „Journal of Modern Science” 2024, nr 4; M. Karpiuk, M. Klimek, Status Prezesa Rady Ministrów w sferze bezpieczeństwa, „Journal of Modern Science” 2024, nr 6.

² A. Urbanek, Aksjologiczny wymiar bezpieczeństwa, „Zagadnienia Społeczne” 2014, nr 1, s. 95.

³ Art. 5 Konstytucji Rzeczypospolitej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz.U. z 1997 r. nr 78, poz. 483 ze zm.).

⁴ P. Tuleja, [w:] Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz, P. Tuleja [red.], Warszawa 2023, LEX/el., art. 5.

i praw jednostki, bezpieczeństwo może mieć pierwszeństwo przed wolnościami i prawami jednostki, jeżeli nie da się inaczej jego zapewnić, ja jego ochrona jest konieczna. Każdorazowo należy jednak dokładnie analizować stan faktyczny, który wymagałby ograniczania korzystania z konstytucyjnych wolności i praw ze względu na bezpieczeństwo.

Ustrojodawca w art. 31 ust. 3 Konstytucji RP dopuszcza ustanawianie ograniczeń korzystania z wolności i praw jedynie pod warunkiem, że jest to niezbędne dla realizacji wartości wymienionych w tym przepisie. Analiza tych wartości prowadzi do wniosku, że wyrażają one koncepcję interesu publicznego, który stanowi wyznacznik granic wolności i praw jednostki. Jest to typowa klauzula generalna, wymagająca stałego redefiniowania, w zależności od kontekstu społecznego⁵.

Przesłanka bezpieczeństwa pozwalająca na ograniczenie korzystania z konstytucyjnych wolności i praw, którą posługuje się art. 31 ust. 3 Konstytucji RP ma charakter ogólny, dotyczy zatem zagrożeń zewnętrznych, jak i wewnętrznych, w tym uzasadniających wprowadzenie odpowiedniego stanu nadzwyczajnego.

Ograniczenia konstytucyjnych swobód nie mogą być nadmierne, muszą respektować zasadę proporcjonalności. Zasada ta nakazuje: 1) stosowanie środków umożliwiających skuteczną realizację zamierzonych celów; 2) stosowanie środków niezbędnych, a zatem środków najmniej uciążliwych dla jednostki; 3) zachowanie odpowiedniej proporcji pomiędzy korzyścią, która wynika z zastosowanych środków a ciężarem nałożonym na jednostkę⁶.

Ustrojodawca nie tylko ogólnie wartość jaką jest bezpieczeństwo zestawia z wolnościami i prawami jednostki, ale też odnosi je do poszczególnych wolności i praw – osobistych, politycznych, czy też ekonomicznych, socjalnych i kulturalnych.

Bezpieczeństwo może również determinować wyłączenie jawności rozprawy sądowej⁷. Jak wynika z art. 45 ust. 2 Konstytucji RP wyłączenie to może nastąpić ze względu na moralność, bezpieczeństwo państwa i porządek publiczny oraz ze względu na ochronę życia prywatnego stron lub inny ważny interes prywatny. Bezpieczeństwo jest zestawione w tym przepisie z innymi wartościami, pozwalającymi na ograniczenie jawności rozprawy sądowej, w tym z moralnością, czy prywatnością.

Wolność uzewnętrzniania religii może być według art. 53 ust. 5 Konstytucji RP, ograniczona wyłącznie w drodze ustawy i tylko wtedy, jeżeli jest to niezbędne ze względu na ochronę bezpieczeństwa państwa, porządku publicznego, zdrowia, moralności lub wolności i praw innych osób. Konstytucja RP w tym przepisie ustanawia bezpieczeństwo (m.in. obok moralności) jako przesłankę uzasadniającą ograniczanie wolności uzewnętrzniania religii. Nie zawsze jednak ze względu na bezpieczeństwo będzie można ograniczać wolność sumienia i religii. Przepisy konstytucyjne

⁵ L. Garlicki, K. Wojtyczek, [w:] Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz, L. Garlicki, M. Zubik [red.], t. II, Warszawa 2016, LEX/el., art. 31.

⁶ Wyrok TK z dnia 28 czerwca 2000 r., K 34/99, OTK 2000, nr 5, poz. 142.

⁷⁷ Jawność rozprawy sądowej oznacza jej otwartość dla uczestników postępowania, a także dla postronnych obserwatorów, jak również prawo do relacjonowania jej przebiegu w środkach masowego przekazu, P. Winczorek, Komentarz do Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 roku, Warszawa 2008, s. 111.

(art. 233 ust. 1 i art. 233 ust. 3) zakazują ograniczenia tej wolności w przypadku stanów nadzwyczajnych, które są też wprowadzane ze względu na zagrożenie bezpieczeństwa.

Ustrojodawca w art. 61 ust. 3 Konstytucji RP wprowadza ograniczenie prawa do uzyskiwania informacji o działalności organów władzy publicznej oraz osób pełniących funkcje publiczne. Może ono nastąpić tylko ze względu na określone w ustawach ochronę wolności i praw innych osób, czy przedsiębiorców oraz ochronę porządku publicznego, bezpieczeństwa lub ważnego interesu gospodarczego państwa. Prawo dostępu do informacji publicznej, jak wprost określa ustrojodawca, może ograniczać wartość ważniejsza w danych okolicznościach, jaką jest bezpieczeństwo. Ochrona bezpieczeństwa może być zatem nadrzędna w stosunku do prawa do informacji publicznej. Materializuje się ona m.in. w przypadku informacji niejawnych, zatem informacji, których nieuprawnione ujawnienie spowodowałoby lub mogłoby spowodować szkody dla Rzeczypospolitej Polskiej, bądź też byłoby z punktu widzenia jej interesów niekorzystne, także w trakcie ich opracowywania oraz niezależnie od formy i sposobu ich wyrażania⁸ – chronionych też ze względu na bezpieczeństwo.

Bezpieczeństwo to również dobro publiczne, a zatem wartość o szczególnym statusie, która musi być chroniona przez państwo i jego instytucje. W tym zakresie będzie również miało ono odcień aksjologiczny. W art. 59 ust. 3 Konstytucja RP stanowi, że ze względu na dobro publiczne ustawodawca może ograniczyć prowadzenie strajku lub zakazać go w odniesieniu do określonych kategorii pracowników, czy też w określonych dziedzinach. Taką przesłankę stanowi również bezpieczeństwo postrzegane w kategoriach dobra publicznego.

Policjanci mogą zrzeszać się w związkach zawodowych, nie mniej jednak nie przysługuje im prawo do strajku⁹. Ograniczenie to determinuje cel działalności Policji, jako formacji przeznaczonej do utrzymania bezpieczeństwa. Podobnie funkcjonariusze Służby Więziennej mogą zrzeszać się w związkach zawodowych, ale nie przysługuje im prawo do strajku¹⁰. Takie też rozwiązanie przyjęto w stosunku do funkcjonariuszy Straży Granicznej, którzy też mogą zrzeszać się w związkach zawodowych, przy czym nie przysługuje im prawo do strajku¹¹.

Jako dobro publiczne bezpieczeństwo postrzegane jest też w wymiarze ekologicznym. W art. 74 ust. 1 Konstytucji RP zobowiązuje się władze publiczne do prowadzenia polityki zapewniającej bezpieczeństwo ekologiczne

⁸ Zob. art. 1 ust. 1 ustawy z dnia 5 sierpnia 2010 r. o ochronie informacji niejawnych (t.j. Dz.U. z 2024 r., poz. 632). Zob. także Ł. Nosarzewski, B. Opaliński, P. Szustakiewicz, Ustawa o ochronie informacji niejawnych. Komentarz, Warszawa 2023, s. 3. Informacja niejawna jest chroniona bez względu na to, czy osoba uprawniona oznaczyła ją stosowną klauzulą tajności. Jest ona niejawna z uwagi na zagrożenia wynikające z jej treści lub sposobu jej uzyskania, a nie w następstwie klasyfikacji oraz oznaczenia, wyrok WSA z dnia 8 stycznia 2020 r., II SA/Wa 1385/19, LEX nr 3078853.

⁹ Art. 67 ust. 1 ustawy z dnia 6 kwietnia 1990 r. o Policji (t.j. Dz.U. z 2024 r., poz. 145). Zob. także: W. Kotowski, Ustawa o Policji. Komentarz, Warszawa 2012, s. 659-661.

¹⁰ Art. 34 ust. 1 ustawy z dnia 9 kwietnia 2010 r. o Służbie Więziennej (t.j. Dz.U. z 2023 r., poz. 1683 ze zm.).

¹¹ Art. 72 ust. 1 ustawy z dnia 12 października 1990 r. o Straży Granicznej (t.j. Dz.U. z 2023 r., poz. 1080 ze zm.).

współczesnemu i przyszłym pokoleniom. Bezpieczeństwo ekologiczne powinno być rozumiane jako uzyskanie takiego stanu środowiska, który będzie pozwalał na bezpieczne przebywanie w tym środowisku i umożliwiał korzystanie z tego środowiska w sposób zapewniający człowiekowi rozwój¹². W warunkach szybkiego rozwoju cywilizacyjnego i uprzemysłowienia, gwarancje praw jednostki byłyby pozbawione sensu, gdyby nie uwzględniały potrzeby zapewnienia bezpieczeństwa ekologicznego¹³.

Władze publiczne chronią konsumentów, użytkowników i najemców m.in. przed działaniami zagrażającymi ich zdrowiu, prywatności i bezpieczeństwu. Obowiązek ten wynika z art. 76 Konstytucji RP. Bezpieczeństwo konsumentów, użytkowników i najemców jest zatem dobrem publicznym, ma być chronione przez państwo, odnosi się ono w tym przypadku do określonej grupy adresatów.

Ochrona konsumentów dotyczy m.in.: 1) ogólnego bezpieczeństwa produktów (produkt bezpiecznym to produkt, który w zwykłych lub w innych, dających się w sposób uzasadniony przewidzieć, warunkach jego używania, z uwzględnieniem czasu korzystania z produktu, a także, w zależności od rodzaju produktu, sposobu uruchomienia oraz wymogów instalacji i konserwacji – nie stwarza żadnego zagrożenia dla konsumentów, bądź też zagrożenie jest znikome, dające się pogodzić z jego zwykłym użytkowaniem i uwzględniające wysoki poziom wymagań dotyczących ochrony zdrowia i życia ludzkiego¹⁴); 2) bezpieczeństwa żywności (bezpieczeństwo żywności, to ogół warunków dotyczących w szczególności: stosowanych substancji dodatkowych i aromatów; poziomu substancji zanieczyszczających; pozostałości pestycydów, warunków napromieniania żywności, cech organoleptycznych, jak również działań, które muszą być podejmowane na wszystkich etapach produkcji lub obrotu żywnością – w celu zapewnienia zdrowia i życia człowieka¹⁵).

Status bezpieczeństwa jako instytucji prawno-aksjologicznej o priorytetowym znaczeniu jest szczególnie widoczny w czasie stanów nadzwyczajnych. Stawiane ono jest wówczas ponad innymi wartościami, w tym ponad swobodami obywatelskimi.

Według art. 233 Konstytucji RP ustawodawca określając zakres ograniczeń wolności i praw człowieka i obywatela w czasie stanu wojennego oraz stanu wyjątkowego nie może ograniczać wolności i praw określonych w art. 30 (godność człowieka), art. 34 i art. 36 (obywatelstwo), art. 38 (ochrona życia), art. 39, art. 40 i art. 41 ust. 4 (humanitarne traktowanie), art. 42 (ponoszenie odpowiedzialności karnej), art. 45 (dostęp do sądu), art. 47 (dobra

¹² Zob. wyrok TK z dnia 6 czerwca 2006 r., K 23/05, OTK-A 2006, nr 6, poz. 62.

Środowisko to ogół elementów przyrodniczych, w tym przekształconych w wyniku działalności człowieka, a w szczególności powierzchnię ziemi, kopaliny, wody, powietrze, krajobraz, klimat oraz pozostałe elementy różnorodności biologicznej, a także wzajemne oddziaływania pomiędzy tymi elementami, art. 3 pkt 39 ustawy z dnia 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska (t.j. Dz.U. z 2024 r., poz. 54 ze zm.). Podkreślić należy jednak, że bezpieczeństwo ekologiczne powinno być rozumiane szerzej, jak tylko środowisko.

¹³ B. Banaszak, Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz, Warszawa 2009, s. 375.

¹⁴ Art. 4 ust. 1 ustawy z dnia 12 grudnia 2003 r. o ogólnym bezpieczeństwie produktów (t.j. Dz.U. z 2021 r., poz. 222).

¹⁵ Art. 3 ust. 3 pkt 4 ustawy z dnia 25 sierpnia 2006 r. o bezpieczeństwie żywności i żywienia (t.j. Dz.U. z 2023 r., poz. 1448).

osobiste), art. 53 (sumienie i religia), art. 63 (petycje) oraz art. 48, a także art. 72 (rodzina i dziecko). W przypadku stanu klęski żywiołowej ustrojodawca przyjął odmienny sposób skatalogowania ograniczeń, które można wprowadzić. Ustawa, która określająca zakres ograniczeń wolności i praw człowieka i obywatela w stanie klęski żywiołowej, może ograniczać wolności i prawa wskazane w: art. 22 (wolność działalności gospodarczej), art. 41 ust. 1, 3 i 5 (wolność osobista), art. 50 (nienaruszalność mieszkania), art. 52 ust. 1 (wolność poruszania się i pobytu na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej), art. 59 ust. 3 (prawo do strajku), art. 64 (prawo własności), art. 65 ust. 1 (wolność pracy), art. 66 ust. 1 (prawo do bezpiecznych i higienicznych warunków pracy) oraz art. 66 ust. 2 (prawo do wypoczynku). Należy jednak podkreślić, że nie można wprowadzać ograniczeń wolności i praw człowieka i obywatela wyłącznie z powodu rasy, płci, języka, wyznania lub jego braku, pochodzenia społecznego, urodzenia oraz majątku.

Jednym z podstawowych skutków wprowadzenia stanu nadzwyczajnego jest ograniczenie sfery wolności i praw jednostki. Ze względu na fakt, że jest to kwestia niezwykle istotna z punktu widzenia człowieka i obywatela, Konstytucja RP nie zostawia swobody w określaniu, jakie wolności i prawa mogą podlegać ograniczeniom. Odsyłając do szczegółowych rozwiązań przyjętych w ustawach normujących poszczególne stany nadzwyczajne ustrojodawca wskazuje wyraźnie, które z konstytucyjnych wolności i praw, a także w jakim zakresie mogą być ograniczone, a które ograniczeniom nie podlegają¹⁶.

Ograniczenia wolności i praw człowieka i obywatela w czasie stanu nadzwyczajnego obowiązują nie tylko osoby fizyczne, ale również osoby prawne oraz jednostki organizacyjne nieposiadające osobowości prawnej. Na obszarze, na którym został wprowadzony stan wojenny (wyjątkowy, klęski żywiołowej), ograniczeniom wolności i praw człowieka i obywatela podlegają wszystkie osoby fizyczne, które zamieszkują lub przebywają tam choćby czasowo. Ograniczenia te stosuje się też odpowiednio wobec osób prawnych i jednostek organizacyjnych nieposiadających osobowości prawnej, które mają siedzibę lub prowadzą działalność na obszarze objętym stanem wojennym (wyjątkowym, klęski żywiołowej). Rodzaje ograniczeń powinny odpowiadać charakterowi, jak też intensywności zagrożeń stanowiących przyczynę wprowadzenia stanu wojennego (wyjątkowego) oraz zapewniać skuteczne przywrócenie normalnego funkcjonowania państwa¹⁷. Zasada proporcjonalności również odnosi się do stanu klęski żywiołowej. Bezpieczeństwo jako determinant wprowadzenia stanu nadzwyczajnego, a także przesłanka pozwalająca na ograniczenie wolności i praw człowieka i obywatela, stanowi istotny czynnik uzasadniający jego trwanie, jak również wpływa w znaczący sposób na normalne funkcjonowanie państwa.

¹⁶ W. Skrzydło, *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*, Warszawa 2013, LEX/el., art. 233.

¹⁷ Art. 18 ustawy z dnia 29 sierpnia 2002 r. o stanie wojennym oraz o kompetencjach Naczelnego Dowódcy Sił Zbrojnych i zasadach jego podległości konstytucyjnym organom Rzeczypospolitej Polskiej (t.j. Dz.U. z 2022 r., poz. 2091 ze zm.); art. 15 ustawy z dnia 21 czerwca 2002 r. o stanie wyjątkowym (t.j. Dz.U. z 2017 r., poz. 1928); art. 20 ustawy z dnia 18 kwietnia 2002 r. o stanie klęski żywiołowej (t.j. Dz.U. z 2017 r., poz. 1897).

Aksjologia w sferze bezpieczeństwa ma na tyle duże znaczenie, że formacje mundurowe (bezpieczeństwa i porządku publicznego) posiadają kodeksy etyki.

Ustawodawca przewiduje, że organy przedstawicielskie żołnierzy zawodowych opracowują i przyjmują Kodeks Honorowy Żołnierza Zawodowego Wojska Polskiego, który określa zasady etyki oraz honoru, a także godności żołnierzy zawodowych¹⁸. W sferze bezpieczeństwa militarnego ustawodawca zobowiązuje do ustanowienia zasad etyki, co nadaje jej wyraźny odcień aksjologiczny.

Istnienie Kodeksu Honorowego Żołnierza Zawodowego Wojska Polskiego uzasadnia szczególny charakter zawodowej służby wojskowej¹⁹. Zawodowa służba wojskowa jest powołaniem oraz świadomym wyborem, stawia żołnierza w szczególnej dyspozycji wobec ojczyzny, obrony jej niepodległości, a także bezpieczeństwa, który powinien być gotowy do poniesienia ofiary życia²⁰.

Kodeksy etyki obowiązują również w służbach specjalnych, które zostały powołane do ochrony bezpieczeństwa państwa. I tak przykładowo funkcjonariusz ABW powinien przedkładać dobro publiczne ponad własne interesy, a czynności służbowe wykonywać według najlepszej woli oraz wiedzy, z najwyższą starannością, a także rzetelnością, wykazując się przy tym profesjonalizmem, odwagą, inicjatywą, odpowiedzialnością jak również ofiarnością²¹. Funkcjonariusz Centralnego Biura Antykorupcyjnego, wykonując zadania służbowe, powinien przejawiać poszanowanie praw i godności osób trzecich oraz postępować w sposób wykluczający uprzedzenia rasowe, narodowościowe, światopoglądowe, polityczne oraz inne²².

Zasady etyki zawodowej policjanta zostały wprowadzone, mając na względzie znaczenie problematyki moralnej w wykonywaniu zawodu policjanta i jego służebną wobec społeczeństwa rolę, jak również konieczność wzmocnienia oraz uzupełnienia obowiązków i praw policjanta wynikających z ustanowionego prawa²³.

Normy wynikające z kodeksów etycznych nie mogą zastępować sankcji państwowych, zwłaszcza jeżeli ich stosowanie jest bardzo dolegliwe dla osób do których są adresowane. Normy etyczne powinny mieć jedynie charakter

¹⁸ Art. 345 ustawy z dnia 11 marca 2022 r. o obronie Ojczyzny (t.j. Dz.U. z 2024 r., poz. 248 ze zm.).

¹⁹ E. Krempeć, [w:] Obrona ojczyzny. Komentarz, H. Królikowski [red.], Warszawa 2023, LEX/el., art. 345.

²⁰ Wstęp do Kodeksu Honorowego Żołnierza Zawodowego Wojska Polskiego, stanowiącego załącznik do obwieszczenia Ministra Obrony Narodowej z dnia 3 marca 2008 r. w sprawie ogłoszenia „Kodeksu Honorowego Żołnierza Zawodowego Wojska Polskiego” (Dz.Urз.MON z 2008 r. nr 5, poz. 55).

²¹ § 4 Zasad etyki zawodowej funkcjonariusza ABW stanowiących załącznik do zarządzenia nr 90 Szefa Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego z dnia 8 października 2018 r. w sprawie „Zasad etyki zawodowej funkcjonariusza Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego” (Dz.Urз.ABW z 2018 r., poz. 41).

²² § 6 Kodeksu etyki funkcjonariusza Centralnego Biura Antykorupcyjnego stanowiącego załącznik do decyzji nr 48/07 Szefa Centralnego Biura Antykorupcyjnego z dnia 21 listopada 2007 r. w sprawie Kodeksu etyki zawodowej funkcjonariusza Centralnego Biura Antykorupcyjnego (Dz.Urз.CBA z 2007 r. nr 2, poz. 65).

²³ § 1 zarządzenia nr 805 Komendanta Głównego Policji z dnia 31 grudnia 2003 r. w sprawie „Zasad etyki zawodowej policjanta” (Dz.Urз.KGP z 2004 r. nr 1, poz. 3).

uzupełniający, nie powinny stanowić samodzielnej podstawy zwolnienia ze służby.

Roty ślubowania funkcjonariuszy formacji mundurowych również nawiązują do aksjologii bezpieczeństwa, w której to sferze wykonują oni powierzone zadania. I tak np. przed podjęciem służby funkcjonariusz Służby Ochrony Państwa składa ślubowanie według roty zobowiązującej m.in. do wiernej służby narodowi polskiemu, mając na względzie interes państwa polskiego, nawet z narażeniem własnego życia, strzeżenia dobrego imienia służby, honoru i godności oraz przestrzegania zasad etyki zawodowej²⁴.

Przed podjęciem służby funkcjonariusz Służby Kontrwywiadu Wojskowego albo Służby Wywiadu Wojskowego składa przysięgę według roty, w której ślubuje m.in. wiernie służyć Rzeczypospolitej Polskiej, a także strzec honoru, godności i dobrego imienia służby²⁵. Podobnie przed podjęciem służby funkcjonariusz Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego albo Agencji Wywiadu składa ślubowanie według roty, w której przysięga m.in. służyć wiernie narodowi, strzec bezpieczeństwa państwa i jego obywateli, nawet z narażeniem życia, strzec honoru, godności i dobrego imienia służby oraz przestrzegać zasad etyki zawodowej²⁶. Ślubowanie jest istotnym elementem wpływającym na kształt stosunku służbowego. W przypadku odmowy złożenia ślubowania dana osoba nie może być uznana za funkcjonariusza, ponieważ nie dopełniona została czynność nawiązania stosunku służbowego²⁷.

ZAKOŃCZENIE

Bezpieczeństwo poddawane jest również analizie aksjologicznej, co jest uzasadnione zarówno z perspektywy poznawczej, jak też pragmatycznej. Stanowi ono wartość dla każdego podmiotu funkcjonującego w przestrzeni społecznej, wartość istotną, gdyż od niej zależy w dużym stopniu jakie działania będą podejmowane w tym środowisku. Aksjologiczna analiza bezpieczeństwa, oprócz wartości w pełnym tego słowa znaczeniu, obejmuje również interesy narodowe, dobro wspólne, czy też rację stanu, którym także przypisuje się aksjologiczne zabarwienie²⁸.

Bezpieczeństwo jako zagadnienie prawn-aksjologiczne może być również traktowane jako dobro wspólne. Jest ono tą dziedziną, która ma bardzo duże znaczenie i to nie tylko dla państwa jako instytucji publicznej, jak też społeczeństwa ale i dla każdego człowieka, w związku z czym powinno ono być postrzegane jako dobro wspólne. Bezpieczeństwo jako dobro wspólne stanowi podstawę ustroju demokratycznego państwa prawnego²⁹.

²⁴ Art. 74 ustawy z dnia 8 grudnia 2017 r. o Służbie Ochrony Państwa (t.j. Dz.U. z 2024 r., poz. 325). Obowiązki, które wynikają z rot ślubowania funkcjonariusz powinien przestrzegać w czasie służby, jak i poza nią, M. Rogalski, P. Szustakiewicz, P. Złamańczuk, Ustawa o Służbie Ochrony Państwa. Komentarz, Warszawa 2019, s. 159.

²⁵ Art. 6 ustawy z dnia 9 czerwca 2006 r. o służbie funkcjonariuszy Służby Kontrwywiadu Wojskowego oraz Służby Wywiadu Wojskowego (t.j. Dz.U. z 2023 r., poz. 2098).

²⁶ Art. 47 ustawy z dnia 24 maja 2002 r. o Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego oraz Agencji Wywiadu (t.j. Dz.U. z 2024 r., poz. 812).

²⁷ B. Opaliński, M. Rogalski, P. Szustakiewicz, Ustawa o Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego oraz Agencji Wywiadu. Komentarz, Warszawa 2017, s. 189.

²⁸ A. Urbanek, Aksjologiczny..., s. 95.

²⁹ M. Czuryk, Bezpieczeństwo jako dobro wspólne, „Zeszyty Naukowe KUL” 2018, nr 3, s. 15.

W każdym społeczeństwie są zasady oraz normy o wysokim stopniu uogólnień, które pasują do różnych zdarzeń i mogą być wykorzystane w wielu sytuacjach. Ich uszczegółowienie może spowodować, że będą one miały zastosowanie jedynie do części zdarzeń lub okoliczności³⁰. W przypadku bezpieczeństwa również nie da się go jednoznacznie zdefiniować, jest to nawet niezasadne, podjęcie takiej próby przez ustawodawcę byłoby wręcz szkodliwe, ponieważ mogłoby się okazać, że też niektóre okoliczności wymagające podjęcia określonych działań ochronnych mogą pozostać bez reakcji, gdyż nie będą mieściły się w pojęciu bezpieczeństwa. Bezpieczeństwo należy traktować jako kategorię ogólną również ze względu na jego odcień aksjologiczny, gdzie zasady etyczne będą miały również swoje znaczenie, jako dopełnienie przepisów prawa.

Bibliografia

Akty normatywne

- Konstytucja Rzeczypospolitej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz.U. z 1997 r. nr 78, poz. 483 ze zm.).
- Ustawa z dnia 11 marca 2022 r. o obronie Ojczyzny (t.j. Dz.U. z 2024 r., poz. 248 ze zm.).
- Ustawa z dnia 12 grudnia 2003 r. o ogólnym bezpieczeństwie produktów (t.j. Dz.U. z 2021 r., poz. 222).
- Ustawa z dnia 12 października 1990 r. o Straży Granicznej (t.j. Dz.U. z 2023 r., poz. 1080 ze zm.).
- Ustawa z dnia 18 kwietnia 2002 r. o stanie klęski żywiołowej (t.j. Dz.U. z 2017 r., poz. 1897).
- Ustawa z dnia 21 czerwca 2002 r. o stanie wyjątkowym (t.j. Dz.U. z 2017 r., poz. 1928).
- Ustawa z dnia 24 maja 2002 r. o Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego oraz Agencji Wywiadu (t.j. Dz.U. z 2024 r., poz. 812).
- Ustawa z dnia 25 sierpnia 2006 r. o bezpieczeństwie żywności i żywienia (t.j. Dz.U. z 2023 r., poz. 1448).
- Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska (t.j. Dz.U. z 2024 r., poz. 54 ze zm.).
- Ustawa z dnia 29 sierpnia 2002 r. o stanie wojennym oraz o kompetencjach Naczelnego Dowódcy Sił Zbrojnych i zasadach jego podległości konstytucyjnym organom Rzeczypospolitej Polskiej (t.j. Dz.U. z 2022 r., poz. 2091 ze zm.).
- Ustawa z dnia 5 sierpnia 2010 r. o ochronie informacji niejawnych (t.j. Dz.U. z 2024 r., poz. 632).
- Ustawa z dnia 6 kwietnia 1990 r. o Policji (t.j. Dz.U. z 2024 r., poz. 145).
- Ustawa z dnia 8 grudnia 2017 r. o Służbie Ochrony Państwa (t.j. Dz.U. z 2024 r., poz. 325).
- Ustawa z dnia 9 czerwca 2006 r. o służbie funkcjonariuszy Służby Kontrwywiadu Wojskowego oraz Służby Wywiadu Wojskowego (t.j. Dz.U. z 2023 r., poz. 2098).
- Ustawa z dnia 9 kwietnia 2010 r. o Służbie Więziennej (t.j. Dz.U. z 2023 r., poz. 1683 ze zm.).
- Kodeks etyki funkcjonariusza Centralnego Biura Antykorupcyjnego stanowiące załącznik do decyzji nr 48/07 Szefa Centralnego Biura Antykorupcyjnego z dnia 21

³⁰ R. Rauhut, Rozumienie powinności, [w:] Zasady etyki zawodowej w służbach mundurowych, P. Józwiak, K. Opaliński [red.], Piła 2013, s. 139.

listopada 2007 r. w sprawie Kodeksu etyki zawodowej funkcjonariusza Centralnego Biura Antykorupcyjnego (Dz.Urz.CBA z 2007 r. nr 2, poz. 65).

Kodeks Honorowy Żołnierza Zawodowego Wojska Polskiego, stanowiący załącznik do obwieszczenia Ministra Obrony Narodowej z dnia 3 marca 2008 r. w sprawie ogłoszenia „Kodeksu Honorowego Żołnierza Zawodowego Wojska Polskiego” (Dz.Urz.MON z 2008 r. nr 5, poz. 55).

Zasady etyki zawodowej funkcjonariusza ABW stanowiące załącznik do zarządzenia nr 90 Szefa Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego z dnia 8 października 2018 r. w sprawie „Zasad etyki zawodowej funkcjonariusza Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego” (Dz.Urz.ABW z 2018 r., poz. 41).

Zasady etyki zawodowej policjanta stanowiące załącznik do zarządzenia nr 805 Komendanta Głównego Policji z dnia 31 grudnia 2003 r. w sprawie „Zasad etyki zawodowej policjanta” (Dz.Urz.KGP z 2004 r. nr 1, poz. 3).

Orzecznictwo

Wyrok TK z dnia 28 czerwca 2000 r., K 34/99, OTK 2000, nr 5, poz. 142.

Wyrok TK z dnia 6 czerwca 2006 r., K 23/05, OTK-A 2006, nr 6, poz. 62.

Wyrok WSA z dnia 8 stycznia 2020 r., II SA/Wa 1385/19, LEX nr 3078853.

Literatura

Banaszak B., Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz, Warszawa 2009.

Czuryk M., Bezpieczeństwo jako dobro wspólne, „Zeszyty Naukowe KUL” 2018, nr 3.

Czuryk M., Dunaj K., Karpiuk M., Prokop K., Prawo zarządzania kryzysowego. Zarys systemu, Olsztyn 2016.

Czuryk M., Status prawny samorządu terytorialnego w sferze zarządzania kryzysowego, „Cybersecurity and Law” 2024, nr 2.

Czuryk M., Właściwość Rady Ministrów oraz Prezesa Rady Ministrów w zakresie obronności, bezpieczeństwa i porządku publicznego, Olsztyn 2017.

Kaczmarek K., Wpływ zmian klimatycznych na bezpieczeństwo, „Journal of Modern Science” 2024, nr 4.

Karpiuk M., Crisis management vs. cyber threats, „Sicurezza, Terrorismo e Societa” 2022, nr 2.

Karpiuk M., Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej jako organ stojący na straży bezpieczeństwa państwa, „Zeszyty Naukowe AON” 2009, nr 3.

Karpiuk M., Ubezpieczenie społeczne rolników jako element bezpieczeństwa społecznego. Aspekty prawne, „Międzynarodowe Studia Społeczno-Humanistyczne. Humanum” 2018, nr 2.

Karpiuk M., Klimek M., Status Prezesa Rady Ministrów w sferze bezpieczeństwa, „Journal of Modern Science” 2024, nr 6.

Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz, P. Tuleja [red.], Warszawa 2023.

Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz, L. Garlicki, M. Zubik [red.], t. II, Warszawa 2016.

Kotowski W., Ustawa o Policji. Komentarz, Warszawa 2012.

Nosarzewski Ł., Opaliński B., Szustakiewicz P., Ustawa o ochronie informacji niejawnych. Komentarz, Warszawa 2023.

Obrona ojczyzny. Komentarz, H. Królikowski [red.], Warszawa 2023.

Opaliński B., Rogalski M., Szustakiewicz P., Ustawa o Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego oraz Agencji Wywiadu. Komentarz, Warszawa 2017.

Rauhut R., Rozumienie powinności, [w:] Zasady etyki zawodowej w służbach mundurowych, P. Józwiak, K. Opaliński [red.], Piła 2013.

Rogalski M., Szustakiewicz P., Złamańczuk P., Ustawa o Służbie Ochrony Państwa. Komentarz, Warszawa 2019.

Serowaniec M., Włoch W., Kategoria bezpieczeństwa w ujęciu prawnofilozoficznym, „Studia Iuridica Toruniensia” 2016, t. XVIII.

Skrzydło W., Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz, Warszawa 2013.

Urbanek A., Aksjologiczny wymiar bezpieczeństwa, „Zagadnienia Społeczne” 2014, nr 1.

Winczorek P., Komentarz do Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 roku, Warszawa 2008.

NORMATIVE-AXIOLOGICAL ASPECTS OF SECURITY

Abstract

Security is not a one-dimensional category. It can be analysed on various levels, including, among others, axiological as well as normative aspects. In view of the fact that security is one of the values that guide a democratic rule of law, it must also be reflected in normative acts enacted by the competent authorities. The legislator should take into account the axiological aspect of security, as it is inherent in it. The normative-axiological dimension of security is particularly evident in the case of human rights and freedoms. Security should be treated as a common good and is also axiologically characterised in this dimension.

Keywords: security, axiology, human rights.